

Під час революції ідея національного визволення ототожнювалася в очах українського робітництва з ідеями політичної та соціальної рівності. Проте нерішучість українського уряду в розв'язанні соціальних проблем, і зокрема відкладання впровадження робітничого контролю над виробництвом, відштовхували робітників України від подальшої участі в національно-визвольній боротьбі. Поглиблення економічної та політичної кризи в другій половині 1917 р. сприяло підвищенню популярності більшовицьких закликів і кількісному зростанню їхньої партії. Більшовики перетворили фабзавкоми на свої форпости під час жовтневих подій, а потім вони були трансформовані в місцеві первинні організації радянських профспілок.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусишин Б.І. У пошуках соціальної рівноваги: Нариси історії українських урядів доби революції та визвольних змагань. 1917 – 1920 рр. – К., 1995. – 191 с.
2. Всеукраїнська акція протесту профспілок // Демократична Україна. – 1996. – 24 лютого.
3. Гамрецький Ю.М. Про чисельний склад більшовиків на Україні в 1917 році // Український історичний журнал. – 1962. – № 5. – С. 18 – 20.
4. Геккер М., Шлосберг Д. Профспілки України за 15 років. – Харків: Український робітник, 1923. – 152 с.
5. Голос труда. – 1917. – 15 листопада.
6. Курас И.Ф. Торжество пролетарского интернационализма и крах мелкобуржуазных партий на Украине. – К., 1973. – 148 с.
7. Майстерко І. Національне питання в СРСР і російська еміграція // Сучасність (Мюнхен). – 1972. – № 9. – 160 с.
8. Нариси історії професійних спілок України. – К.: Федерація профспілок України, 2002. – 730 с.
9. Реєнт О.П. Українська революція і робітництво: соціально-політичні та економічні зміни (1917 – 1920 рр.). – К., 1996. – 265 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Синенко Олег Леонідович – асистент кафедри історії України Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: соціально-економічні проблеми визвольних змагань 1917 – 20 рр.

“ПРОСВІТИ” Й ДЕРЖАВНІ УТВОРЕННЯ 1917 — 1939 РР.

Ірина РОМАНЬКО (Кіровоград)

У статті подається аналіз взаємодії громадської культурно-освітньої організації “Просвіта” й державних утворень у період 1917 – 1939 рр. на українських етнічних землях.

This article deals with the analysis of interrelation of social, cultural-educational organization “Prosvita” and state formations from 1917 to 1939 on Ukrainian ethnic lands.

Проблема державотворчих процесів у їхньому історичному розрізі є важливою для вітчизняної історіографії та актуальною для нинішнього

державного будівництва. На цьому етапі для науки є необхідністю з'ясування впливів на розвиток, формування української нації та держави.

Історичною силою, що стояла біля витоків українського націотворення, а відповідно прискорювала, сприяла і брала участь у розбудові форм національної державності першої чверті ХХ століття, було товариство “Просвіта”. У контексті порушених питань є важливою роль організації у згаданих явищах та процесах, з'ясування впливу, який вона чинила на українське державотворення й, у свою чергу, проблема становлення “Просвіти” в межах як чужоземних для українського народу об'єднань, так і форм національної державності, набуття нею історичного досвіду й наслідків дії утворень, у межах яких вона функціонувала.

Праці, для яких характерні згадки з цього питання, можна поділити на дві групи. До першої віднесемо науково-популярні видання, написані до ювілейних дат організації діячами “Просвіти” – І.Белеєм [1], М.Лозинським [11], С.Перським (С.Шахом) [13]. Названі автори торкаються проблеми діяльності товариства за часів існування Австро-Угорської держави. Праці І.Белея, М.Лозинського, С.Перського розповідають про “Просвіту” Західної України. Лише останній автор помістив коротенькі нариси про організації інших регіонів.

До другої групи відносимо наукові дослідження сучасників, які із середини 90-х рр. ХХ ст. активно студіювали історію “Просвіти”. До них належать монографії Л.Євселевського та С.Фарини [7], Ж.Ковби [10], Б.Савчука [14], Т.Ківшар [9]. Так, Л.Євселевський і С.Фарина у своєму дослідженні порушують аспекти поліційно-репресивної політики російського царизму щодо організацій Наддніпрянської України в 1907 – 1915 рр. та “радянзації” 1920-х років. Ж.Ковба в праці “Просвіта” – світло, знання, добро і воля українського народу” торкається питання утисків польської влади 1920-х рр. і закриття “Просвіти”. Б.Савчук детально зупиняється на питанні репресивної політики польської влади 1920-х рр. щодо волинських товариств та їхніх діячів. Т.Ківшар у своєму дослідженні зупиняється на питанні проведення Другого з'їзду “Просвіти” й утисків щодо організацій 1918 р. владою на місцях. У статтях І.Зуляка [8] порушуються проблеми взаємостосунків польської влади та “Просвіти” в 1920 – 1932 рр. та діяльності товариств Східної Галичини в період польської окупації 20 – 30-х років. ХХ ст. С.Масюк [12] розповідає про скликання Першого з'їзду просвітніх організацій України як ініціативу Київської “Просвіти”, участь згаданого товариства в розробленні програми діяльності органів освіти в Україні (серпень 1917 р.) та про звернення в жовтні 1918 р. Київського осередку до гетьмана П.Скоропадського з меморандумом про обстоювання прав

української мови, а також про проведення Другого Всеукраїнського з'їзду “Просвіти”. Згадані автори, незважаючи на деякі порушені питання, не здійснили цілісного аналізу взаємостосунків “Просвіти” й державних утворень у період 1917 – 1939 рр. Крім того, їхні праці характеризують лише окремі регіони та беруть до уваги тільки певні періоди функціонування товариств, через що втрачається цілісна картина проблеми.

Метою нашої статті є аналіз взаємодії “Просвіти” й державних утворень у період 1917 – 1939 рр. До уваги беруться українські етнічні землі. Для досягнення поставленої мети авторка намагалася розв'язати такі завдання:

- проаналізувати взаємовпливи згаданих суб'єктів, які існували на території етнічних українських земель;
- показати, як відбивається вплив державних утворень на “Просвіту” й відповідно товариств на державні об'єднання та органи влади;
- з'ясувати, який досвід набула організація у час функціонування в межах іноземних для неї об'єднань і як він утілювався у виборюванні власної державності.

У період з 1917 по 1939 р. “Просвіта” діяла в українських землях, на яких з 1917 р. створювались і функціонували форми національної державності, презентовані Українською Народною Республікою 1917 – 1918 рр., Українською державою П.Скоропадського, Українською Народною Республікою часів Директорії, Західноукраїнською Народною Республікою. У 1919 р. Східна Галичина та Західна Волинь потрапили під владу Польщі, що 1921 р. отримала ще Підляшшя та Холмщину, 1920 р. Буковина та Бессарабія відійшли до Румунії, Закарпаття дісталось Чехословаччині, а в землях Наддніпрянської України утверджувалася Радянська Росія.

Різні форми правління та режими наклали свій відбиток на українські землі та їхнє населення. Найприроднішим і найсприятливішим був вплив національних форм державності. “Просвіта” як громадська культурно-освітня організація утвердилась і почала свою діяльність на теренах Галичини, що на той час уже була введена до складу Австро-Угорської держави.

Іншою була ситуація у Російській імперії. Суспільно-політичні умови дали можливість виявити національний рух, зокрема український, лише в ході Першої російської революції 1905 р. Під тиском громадськості 17 жовтня 1905 р. прийнято Маніфест, що уможливив утілитись окремим виявам національних домагань. Почали засновуватися “Просвіти” в Наддніпрянській Україні. У процесі їхньої легалізації владними структурами створювалися перешкоди, які затягували відкриття організацій від півроку до кількох років або взагалі не давали змоги їм почати функціонування. Найбільшою перепороною було блокування початку роботи товариств через відмову їм з

різних причин у реєстрації статутів. Заборона діяльності великої кількості новоутворених організацій одразу усувала різні клопоти з нагляду за ними та їхніми діячами.

У товариствах, що діяли по різні сторони кордону в неоднакових за характером умовах, формувалася думка про власну Українську державу. 1917 р. далека мрія поступово почала ставати реальністю. Проте, виникла парадоксальна ситуація: частина українського народу, яка проживала в Австро-Угорській монархії, пізніше долучилася до державотворення, ніж українці Російської імперії. Адже основні етнічні українські землі входили саме до останньої. Процес національного державотворення почався раніше в Наддніпрянщині. Здійсненню зазначеного сприяло падіння Російського самодержавства. Почалась Українська революція, яка дала змогу періоду національно-визвольних змагань стати часом українського державотворення. Нетривка епоха національної державності була найсприятливішим періодом для функціонування “Просвіти”. Мережа товариств, які підготували цей зоряний час українського народу, протягом тривалих десятиліть зуміла сформуванню свідому генерацію, що взяла активну участь у державотворенні та склала основну частину кадрів владних структур.

Діячі “Просвіти” стали засновниками Центральної ради. Чимало осередків надіслали свої привітання, у яких визнали її як представника й керівну силу українського руху, яка об'єднала й збрала під національним прапором український народ. Організації в унісон державотворчим процесам у травні 1917 р. підтримували ініціативу чільних діячів представницького органу про запровадження автономного устрою в Україні.

У свою чергу Центральна рада, піклуючись про освітні справи в державі та освіченість народу, дбала і про “Просвіту” як одну з основних ланок позашкільної освіти. Наприкінці серпня 1917 р. при Секретаріаті народної освіти засновано відділ позашкільної освіти [15, 17]. Відділ разом з Генеральним секретаріатом ініціювали проведення Всеукраїнського з'їзду “Просвіт” [15, 11]. За мету ставилось одержання докладних відомостей про товариства всієї України та їхня консолідація. Розроблений анкетний лист для збирання інформації містив питання щодо діяльності організацій, зокрема, про кількість проведених заходів та з'їздів, прочитаних лекцій, влаштованих мітингів, маніфестацій, національних свят, наявність книгозбірні та приміщень вечірньої школи для дорослих, курсів навчання грамоти, політичної адміністративної роботи, реєстрації статуту, об'єднаності осередків повіту. Відповіді мали допомогти організаторам у вивченні ситуації з “Просвітами” в державі.

Центральна рада, дбаючи про позашкільну освіту, намагалася підтримати її основну ланку – “Просвіти” насамперед фінансово. Так, кошторис відділу

позашкільної та дошкільної освіти при Секретаріаті освітніх справ, складений 23 листопада 1917 р. на листопад – грудень 1917 р. передбачав виділити на позашкільне виховання 7600 крб. [16, арк. 11 – 11зв.].

За часів Української держави гетьмана П.Скоропадського 3 – 5 листопада 1918 року в Києві скликано Другий Всеукраїнський з'їзд “Просвіти”, на якому презентували свої товариства близько 100 делегатів. У державі на той момент існувало 952 зареєстровані організації, незареєстрованих, певно, було набагато більше. Передбачалося створити чотириланкову структуру “Просвіти”, яка мала б вигляд: первинні товариства – повітові спілки – губерніальні спілки – Всеукраїнська спілка. Остання мала підпорядковуватися Департаменту позашкільної освіти, при якому тимчасово створювалася колегія з представників губерніальних спілок. Ця структура мала функціонувати замість попередньої, координованої Всеукраїнським центральним бюро “Просвіт”, створеним на Першому з'їзді, що за браком коштів та через штучність утворення розпалася по двох місцях свого заснування. Крім того, важливими питаннями, заслуханними на з'їзді, було обґрунтування юридичної основи створення товариств, а також розв'язання та врегулювання ситуації на місцях, зумовленої утисками старост. На з'їзді було вирішено звернутися до Міністерства освіти з проханням видати закон про непідлягання реквізиції помешкань “Просвіти” як таких, що мають державне значення [16, 73].

Величезні перешкоди, що чинила влада на місцях, яка подекуди була ще старого імперського гатунку та австро-німецькі війська, не змінили загальної лінії державної політики, котра спрямовувалася на підтримку національного українського руху, зміцнення державності, а водночас на сприяння товариствам. Підтримувалося відкриття навчальних закладів з викладанням українською мовою, організовувалися курси українознавства, вводилось українське діловодство тощо. Багато із згаданого допомагали впроваджувати державі “Просвіти”.

У грудні 1918 р. “Просвіти” вітали відновлення Української Народної Республіки на чолі з Директорією. Остання продовжувала лінію фінансування товариств, започатковану ще Центральною радою.

Визнання центральною владою обмеженості вкладень у народну освіту й вплив її на регіони сприяли зростанню фінансування позашкільної освіти на місцях. Підтримувалася необхідність створення сільських, повітових, волосних товариств. Визнавалося, що через “Просвіти” повинна проводитися позашкільна освіта українського населення, тому в їхній організації та роботі повинні брати участь волосні, повітові, губерніальні земства.

1920 рік започаткував нову епоху у функціонуванні “Просвіти”. Період української національної державності та визвольних змагань пішов на спад. У

Галичині поряdkували польські війська, у Наддніпрянщині утверджувалася чужа народу радянська дійсність, Закарпаття увійшло до Чехословаччини, у Буковині поряdkували румуни. Така роздрібленість українських земель і встановлення на них різних форм правління не сприяли діяльності національних товариств.

Підтвердженням зазначеного була ситуація, що склалася у Галичині. 8 травня 1920 року керівництво Львівської організації у листі до генерального делегата П.Галецького повідомляло про те, що відколи за рішенням мирної конференції у Східну Галичину увійшли війська, становище “Просвіти” стало нестерпним, припинена діяльність Центрального Відділу у Львові, відібрані будинки філій та читальні, знищені та розграбовані бібліотеки, заборонені зібрання членів товариства й проведення будь-якої культурно-освітньої роботи. Відзначалося вкрай вороже ставлення до “Просвіти” поліції, жандармерії, старост [18, 101 – 102].

У Наддніпрянській Україні в липні 1920 р. разом із утвердженням радянської влади почався відвертий наступ на організації. Народний комісар з освітніх питань Г.Гринько наказав губернаросвітам ужити всіх заходів щодо реорганізації “Просвіти” відповідно до зразкового статуту та прийняття організацій на державне утримання. Осередки, які не піддавалися впливу відділів народної освіти вимагалося поступово й повністю ліквідувати. У кожній “Просвіті” мали бути особи із стійким пролетарським світоглядом, які наближали б товариства до відділів народної освіти, впливали на працю організацій. При підконтрольних відділу народної освіти “Просвітах” наказувалося відкривати культурно-освітні заклади – хати-читальні, клуби, театри.

Розроблені Наркомосом загальні статuti поширювалися через позашкільні відділи й мали для всіх регіонів типовий характер. Так, у програмному документі, розісланому 5 липня 1920 р. позашкільним відділом Київщини, метою “Просвіти” проголошувалося: “поширення соціалістичної культури на підвалинах широкої самодіяльності трудових мас України”. Далі йшлося про те, що товариство “стоїть на ґрунті диктатури пролетаріату і незаможного селянства, бореться проти старого укладу життя, допомагаючи проведенню радянського державного будівництва” [2, 230]. Закладались обмеження і щодо соціального складу.

Від часу виникнення й формування національної української державності 1917 р. “Просвіти” могли покладатися лише на свої сили, у період українського державотворення 1917 – 1920 рр. – іноді на допомогу держави. У часи становлення радянської форми правління підтримку держави отримували тільки “слухняні” організації, які у своїй роботі керувалися класовими принципами, інші – ліквідувалися.

Радянське керівництво створювало при відділах освіти підсекції, які мали координувати діяльність “Просвіт”. Тримаючи в полі зору товариства, влада проводила активну націоналізацію їхнього майна. До держави переходили бібліотеки, дитячі садки, книгарні “Просвіти”. Виявляючи свою нібито прихильність, відділ народів освіти виділяв окремим організаціям сформовані бібліотеки. Ймовірно туди потрапляла лише ретельно підібрана література, яка допомагала впровадженню політики нової держави.

1921 року радянська влада пішла у форсований наступ. 10 квітня 1921 р. по регіонах було розіслано наказ, згідно з яким завідуючим волосними відділами народів освіти слід було вжити заходів до реорганізації “Просвіт” волості у двотижневий строк з дня отримання документу. Товариства, які не піддавалися реорганізації, згідно з радянським статутом підлягали закриттю, а їхнє майно передавалось іншим культурно-освітнім установам волості [5, 43]. На місцях була проведена відповідна робота.

Наступним кроком радянської влади було утвердження позицій на місцях. Під відповідальність завідуючих волосними відділами освіти покладалось утворення волосних організацій, які мали здійснювати керівництво сільськими осередками, штати яких затверджувалися політосвітою, кадри отримували платню, адміністративне координування здійснювалося волосним відділом освіти.

Трохи краща ситуація складалась у Галичині. Однак і там “Просвіти” перебували під пильним оком польської влади. Організації постійно відчували на собі тиск адміністративних структур, а на проведення заходів повинні були питати дозволу в намісництва. У лютому 1921 р. Львівська “Просвіта” звернулася з листом до намісництва, де повідомляла про проведення 25 березня загальних зборів та перешкоди адміністративної влади у їхньому скликанні. Висловлювалося прохання видати наказ підлеглим намісництву органам, щоб ті не чинили перешкод у поїзді делегатів до Львова та проведенні зборів [19, 7].

Виникнення “Просвіти” на Волині відбувалося пізніше, ніж у Галичині, а в окремих регіонах пізніше, ніж у Наддніпрянщині. У 20-х роках, зіткнувшись з подібними до організацій інших регіонів проблемами, товариства Волині вирішили об'єднатись й утворити координаційний центр. 8 липня 1922 р. у Луцьку відбувся з'їзд осередків регіону, на якому утворилось об'єднання культурно-освітніх товариств під назвою “Волинська “Просвіта” та прийнято його статут [17, 3].

У Наддніпрянщині тривало послідовне та цілеспрямоване утвердження радянської влади. “Просвіта” перебувала з нею у відкритому конфлікті. Культурно-освітня праця, якою займалась організація, за радянських часів почала вживатись у формулюванні “політосвіта” або “політосвітробота” [6].

Товариства мали стати авторитетними політосвітніми органами на селі за рахунок “очищення” їхнього складу та співпраці з гуртками КСМУ. Їх зобов'язували виконувати всі завдання за планом політпівосвіти та звітувати перед нею. У березні – квітні 1922 р. товариства за рекомендацією політосвіти повинні були зайнятись агітацією щодо весняної посівної кампанії, читаючи лекції про переваги колективного господарства перед індивідуальним, агітувати за допомогу тим, хто голодував на Поволжі, налаштовувати селян проти церкви, здійснювати антирелігійну пропаганду, до 1 квітня взяти на облік неписьменних віком від 10 до 50 років. Недбалість у роботі мала розглядатись як небажання підпорядковуватися повітполітосвіті зі всіма виниклими з цього наслідками [2, 199].

Починалося згорання діяльності “Просвіт” у Радянській Україні. Зокрема, 25 жовтня 1922 р. шкільний інструктор Печерської волості повідомляв політосвіті, що в регіоні існує 19 хат-читалень. Усі “Просвіти” ліквідовані та замінені хатами-читальнями [3, 42]. Невдовзі в Радянській Україні товариства взагалі припинили своє функціонування.

Найпізніше з українських етнічних земель – 1920 р. – “Просвіти” почали діяти в Закарпатті. Проте, і там вони повністю залежали від державних органів. У цей час згаданий регіон відійшов до Чехословаччини. Умови існування організацій у Закарпатті були легшими, ніж у Радянській Україні.

У грудні 1925 р. Ужгородська “Просвіта”, розсилаючи запрошення членам товариства, проголошувала метою організації культурне та економічне піднесення руського народу, що проживав у межах Чехословацької республіки [4, 1]. Тобто й надалі здійснювалася робота за напрямком ще визначеним першими організаціями навіть у межах чужої держави. Однак, 1939 р. “Просвіти” на Закарпатті були ліквідовані угорською окупаційною владою. Того ж року припинило функціонування і Львівське товариство.

“Просвіти” 1917 – 1939 рр. діяли в межах різних державних утворень, вплив яких виявлявся їхньою політикою щодо організації. Найбільш сприятливою була політика державних форм, створених українським народом у національно-визвольних змаганнях 1917 – 1920 рр. У свою чергу праця “Просвіти” й чималої кількості її осередків завжди була необхідною і важливою для українського народу, але не зовсім сприятливою для іншонаціональних утворень (зокрема, Австро-Угорської та Російської імперій, Української Соціалістичної Радянської Республіки). Адже товариства, дбаючи про піднесення національної свідомості, втілювали національну ідею в підсвідомості власного народу. Ставало актуальним поняття української державності, що створювало дискомфорт та ставило під сумнів існування власне тих утворень, у межах яких функціонували

“Просвіти”, а відповідно ідея українського державного об'єднання була руйнівною для іншонаціональних імперій. Починалася боротьба за самозбереження, що у свою чергу викликало тиск та нейтралізацію, а часом ліквідацію товариств. Така взаємодія була логічною для держав, які були її учасниками, однак неприродною для “Просвіти”, оскільки порушувалося право українського народу на самовизначення. У діячів товариств усталювалася думка про те, що існування в іншонаціональній державі є дискомфортом і тому нагальним було утворення власної держави, у якій функціонування організацій могло підтримуватися. Причетні до формування української державності, організації у своїх лавах підготували діячів, які брали участь у роботі державних органів та намагались утверджувати та розбудовувати власну державу, у якій “Просвіти” поруч з іншими громадськими об'єднаннями сприяли стабілізації суспільно-політичного життя. Досвід, набутий у чужоземних для українського народу утвореннях, давав можливість урахувати недоліки та усунути їх у розбудові національної держави.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Белей І. Двадцять і п'ять літ історії товариства “Просвіти.” – Львів: Друкарня Наукового Товариства ім. Т.Шевченка, 1894. – 68 с. – Описано за сучасним правописом.
2. ДАВО (Державний архів Вінницької області). – Ф. Р-5009. – Оп. 1. – Од. зб. 21. – Арк. 199, 230.
3. ДАВО. – Ф. Р-794. – Оп. 1. – Од. зб. 52. – Арк. 42.
4. ДАВО. – Ф. 3995. – Оп. 1. – Од. зб. 6. – Арк. 1.
5. ДАХО (Державний архів Хмельницької області). – Ф. Р-794. – Оп. 1. – Од. зб. 25. – Арк. 43.
6. Див.: Галушинський М. Позашкільна освіта (народина – освітні установи – організаційні форми – мета). – Львів, 1927. – 23с.
7. Євселевський Л.І., Фарина С.Я. “Просвіта” в Наддніпрянській Україні. – К.: ВУТ “Просвіта”, 1993. – 128 с.
8. Зуляк І. Польська влада і “Просвіта”: проблеми взаємовідносин // Наукові записки /Тернопільський державний педагогічний університет ім. В.Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2001. – Вип. XII. – С. 120 – 128; Зуляк І. “Просвіта” Східної Галичини в період польської окупації // Наукові записки / Тернопільський державний педагогічний університет ім. В.Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2000. – Вип. XI. – С. 65 – 70.
9. Ківшар Т. Український книжковий рух як історичне явище (1917 – 1923 рр.). – К.: Логос, 1996. – 346 с.
10. Ковба Ж.М. “Просвіта” – світло, знання, добро і воля українського народу. – Дрогобич: Видавнича фірма “Відродження”, 1993. – 127 с.
11. Лозинський М. Сорок літ діяльності “Просвіти”. – Львів: Друкарня НТШ, 1908. – 72 с. – Описано за сучасним правописом.
12. Масюк С. Культурно-освітня діяльність “Просвіти” (березень 1917 – 1920 рік.) // Вісник Київського університету. Історія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 1996. – Вип. 34. – С. 87 – 95.
13. Перський С. Популярна історія товариства “Просвіта” у Львові. – Львів: Друкарня вид. спілки “Діло”, 1932. – 268 с.

14. Савчук Б. Волинська “Просвіта”. – Рівне: Ліста, 1996. – 148 с.
15. ЦДАВО України (Центральний державний архів вищих органів влади і управління України). – Ф. 2581. – Оп. 1. – Од. зб. 160. – Арк. 11,17.
16. ЦДАВО України. – Ф. 2581. – Оп. 1. – Од. зб. 157. – Арк. 11 – 11 зв.; 73.
17. ЦДАВО України. – Ф. 4465. – Оп. 1. – Од. зб. 318. – Арк. 3.
18. ЦДІАУЛ (Центральний державний історичний архів України в м. Львові). – Колекція № 9. – Оп. 1. – Од. зб. 68690. – Арк. 101 – 102.
19. ЦДІАУЛ. – Ф. 348. – Оп. 1. – Од. зб. 227. – Арк. 7.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Романько Ірина Іванівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних наук Державної льотної академії України.

Наукові інтереси: культурно-освітні процеси в Україні в період національно-демократичної революції 1917 – 1920 рр.

АНТИБІЛЬШОВИЦЬКИЙ РУХ ПОВСТАНСЬКИХ ЗАГОНІВ "ХОЛОДНОГО ЯРУ" В 1921 – 1922 РР.

Денис КРАСНОСІЛЕЦЬКИЙ (Хмельницький)

У статті здійснено аналіз кількості, політичної належності, методів боротьби повстанських загонів „Холодного яру” в 1921 – 1922 рр.

This article has analyzed the quantity membership of political parties, the methods of struggle the insurgents detachments of the “Holodniy yar” in the 1921 – 1922-th.

В умовах сучасного державотворення, становлення української спільноти та структуризації стосунків між окремими соціальними групами та державою сьогодні у всій своїй складності постала в українській історіографії необхідність ґрунтовного дослідження антибільшовицького селянського повстанського руху. У цьому контексті привертає увагу діяльність повстанських загонів „Холодного яру”. Про це, зокрема, частково йдеться в працях О.Кучера [33 – 34], Р.Коваля [30], М.Пономаренка [42], Ю.Ляшка [37 – 38], О.Солодара [44], Н.Гулі та Н.Лаврієнка [25 – 27], Р.Павленка [41], В.Лазуренка [35], В.Коротенка [31], М.Іванченка [28 – 29], В.Щербатюка [46 – 49] та інших. Їхні дослідження здебільшого торкалися передусім історії „Холодноярської республіки”. Повстанські загани згадувалися опосередковано. Через недостатню джерельну базу в цих працях знаходимо чимало суперечливих, а інколи й заплутаних, сфальсифікованих фактів. З огляду на це зроблено спробу на основі аналізу документальних даних, значну кількість яких автор вводить у науковий обіг уперше, всебічно з’ясувати структуру та діяльність повстанських загонів центральної частини УСРР, місцевості „Холодний яр” у 1921 – 1922 рр.